

юридичного стану і змісту. Вважаємо, що для глибшого розуміння соціальних прав людини у сучасних умовах глобалізації і для повнішого визначення тенденцій і перспектив їх розвитку необхідно приділяти більше уваги розгляду й аналізу не тільки і не стільки їх формально-юридичним, скільки змістовним, конкретно-історичним, сутнісним аспектам. При цьому наукове осмислення має зосереджуватися не тільки на встановленні закономірностей їх розвитку і реалізації, скільки на їх спадкоємності й особливостях на різних етапах розвитку суспільства і держави.

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що соціальні права людини — феномен, що визначає взаємодію людини і держави, яка залежить від відповідного етапу розвитку суспільних процесів. Розглядаючи глобалізацію як черговий етап на шляху розвитку державно організованого суспільства всі автори, що спеціалізуються на правах людини, відзначають активний вплив глобалізації на середовище, що «оточує» й формує права людини. При цьому даються різні оцінки з приводу ступеня і характеру впливу глобалізації на соціальні права і його наслідки. У будь-якому випадку, за будь-якого сценарію такого розвитку наукові дослідження у сфері соціальних прав повинні їх своєчасно прогнозувати і максимально зосереджуватися на встановленні негативних аспектів такого впливу, пропонуючи правові способи їх подолання.

Література

1. Тэтчер М. Искусство управления государством. — М., — 2003. — 542с.
2. Права человека в России: декларация нормы и жизнь (Материалы международной конференции, посвященной 50-летию Всеобщей декларации прав человека) // Государство и право. — 2000. — №1. — С.37.

Лазор Л.И. Основные тенденции развития социальных прав в условиях глобализации. — Статья.

В статье определяются основные тенденции развития социальных прав в условиях глобализации. Выявляются основные направления научного поиска разрешения проблем реализации социальных прав в условиях изменяющегося мироустройства под воздействием глобальных процессов. Обосновывается необходимость переосмысления ряда сложившихся представлений о социальных правах человека.

Ключевые слова: глобализация, права человека, социальные права, универсальные права человека, коллективные права, международно-правовое регулирование.

Lazor I. Basic progress trends of social rights in the conditions of globalization. — Article.

In the article the basic progress trends of social rights concerne in the conditions of globalization. Basic directions of scientific search of permission of problems of realization of social rights come to light in the conditions of changing world under act of global processes. The necessity of comprehension of row of the folded pictures is grounded of social human rights.

Keywords: globalization, human rights, social rights, universal human rights, collective rights adjusting.

УДК 349.2

Панасюк О.Т.
Кандидат юридичних наук
доцент кафедри трудового, екологічного
та земельного права юридичного факультету
Київського університету імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Розглянуто особливості набуття поняттям соціальної відповідальності сучасних ознак, зокрема, через розуміння суспільної взаємодії, інтегрування в правову реальність та відновлення почуття справедливості в учасників трудових відносин.

Ключові слова: соціально-правова відповідальність, учасники трудових відносин.

Розвиток сучасного трудового права не можна уявити без вирішення основних методологічних проблем, до яких слід віднести й питання про зміст стосунків працівника та роботодавця як основних учасників трудових відносин. При цьому юридичну модель «права-обов'язки» не можна обмежити лише організаційним та економічним наповненням, конкретизованим у поняттях — організації праці, умови праці, трудова функція та ін.

Сьогодні важко уявити зміст трудових відносин (відповідно зміст юридичних прав та обов'язків) без факторів впливу (чинників, першоджерел, першопричини формування змісту тощо), які належать до соціальної сфери суспільного життя, а також у сфері світогляду та ціннісних орієнтацій.

Разом з тим, надзвичайно актуальним є питання про роль держави у вказаних відносинах та про межі її втручання таких відносин. Актуальність цього питання має значний ступень. Це пов'язано із наслідками зміни типу суспільної взаємодії, які мають прояв і у тому, що держава практично втратила функції роботодавця, «залишивши» за собою роль посередника (арбітра, гаранта). Цією проблемою у тій чи іншій мірі займалися С.М. Прилипка, О.М. Ярошенко та інші вчені. Разом із тим, певні особливості соціально-правової відповідальності учасників трудових відносин ними досі не розглядалися, що і є метою статті.

Якщо визнати той факт, що причиною зміни ролі держави у трудових відносинах є «брак» економічних спроможностей безпосереднього впливу на трудові відносини, то слід припустити висновок й про зменшення безпосередніх соціальних зобов'язань держави.

Таке припущення не може бути об'єктивним, оскільки роль держави як активного учасника трудових відносин не тільки зменшилась, але й по багатьох аспектах значно зросла.

Роль держави у певних сферах суспільного життя (зокрема, у економічній сфері) дійсно може бути зведена до функцій гарантування, контролю та нагляду

ду та деяких інших, які мають домінуюче превентивне спрямування, та умовно характеризують державу як «зовнішнього» учасника трудових відносин. В інших сферах суспільного життя (зокрема, соціальній сфері, сфері світогляду) роль держави набуває особливої актуальності, вимагає активного втручання у трудові відносини, активної участі у них.

Регулюючи трудові відносини та інші відносини пов'язані з ними, трудове право забезпечує реалізацію інтересів працівника, роботодавця, держави. Очевидним є та обставина що, реалізація інтересів кожного із учасників трудових відносин відбувається у взаємодії з інтересами інших учасників.

Відповідно *інтерес іншого учасника* трудових відносин є суттєвим чинником для забезпечення трудових стосунків. Кожен елемент організації праці — умова праці — є площиною взаємодії інтересів безпосередніх учасників трудових відносин та держави. При цьому ефективна взаємодія інтересів учасників передбачає орієнтир не тільки на власні інтереси. Тобто, внаслідок розвинutoї кооперації праці, диференціації видів праці, ускладнення технологій та інших факторів склалася ситуація коли кожен із учасників трудових відносин не тільки не може ігнорувати інтереси інших учасників, але й повинен активно орієнтуватись на участь у їх реалізації.

Як відомо, належна участь у певному виробничому процесі, у трудових відносинах знаходить забезпечення засобами юридичної відповідальності.

Стосунки відповідальності учасників трудових відносин не вичерпуються лише прийнятими у правовій доктрині видами юридичної відповідальності, оскільки позитивне ставлення — налаштування на реалізацію не тільки власних інтересів відіграє не останню роль у «побудові» трудової поведінки.

Цей висновок базується на тому факті, що спрямування на забезпечення інтересів інших знаходить прояв у трудовій поведінці не тільки під дією загрози негативних санкцій, державного примусу, врешті-решт кари (покарання), які власне і визначають сутність юридичної відповідальності.

Спрямування на забезпечення інтересів інших при визначенні власної трудової поведінки складає основу такого явища як соціальна відповідальність.

Соціальна відповідальність є характеристикою типу суспільної взаємодії, суспільного життя в цілому. Специфіка сьогодення полягає у зростанні значення соціальної відповідальності у практиці трудових відносин.

Реальним чинником типу суспільної взаємодії як інтегруючого явища для певної організації праці соціальна відповідальність стає набуваючи правових форм або правового змісту.

Не заперечуючи, самостійного значення соціальної відповідальності як чинника соціальної сфери, слід стверджувати наявність того факту, що універсального характеру це явище отримує набуваючи правового змісту.

Прикладом не мимовільності процесу інтегрування соціальної відповідальності у правову реальність є доволі складне завдання, яке стоїть перед законодавством про працю — зробити правове регламентування праці *соціально — справедливим*, таким, що адекватно відображає реалії громадського життя, одночасно зберігши соціальне призначення трудового права, максимально за-

хистивши інтереси працівника як найбільш ураливого суб'єкта трудового права, сторони трудового договору [1, с.8].

Формулювання такого завдання як забезпечення соціально-справедливого правового регламентування праці є доказом прояву соціальної відповідальності учасників трудових відносин, оскільки справедливість у трудових відносинах без соціальної відповідальності в сучасних умовах уявити неможливо.

Реалізацію завдання забезпечення соціально-справедливого правового регламентування праці є відображення у законодавстві ідеї «справедливих умов праці».

Термін справедливих умов праці поширено вживається у міжнародних актах. Зокрема, право на людські та справедливі умови праці, зазначається у статті 23 Загальної декларації прав людини; Статті 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права; Статті 2, 4 та ін. Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Порівняно із чинним законодавством про працю України вказані формулювання виглядають декларативно та занадто утилітарно. Хоча разом вони забезпечують узагальнений підхід до змісту трудових відносин. Їх наявність об'єктивно свідчить про правове опосередкування соціальної відповідальності.

Із врахуванням місця міжнародних правових актів у системі джерел трудового права, це явище слід вважати складовою об'єктивного трудового права України.

Пошук компромісу між учасниками трудових відносин у вигляді умов праці отримує якість «справедливих», вказує на наявність підґрунтя, яке забезпечило б можливість його досягти. Запорукою цього, як вказувалося вище, є спрямування на забезпечення інтересів інших при визначенні власної трудової поведінки.

Поняття добровільного прийняття на себе обов'язків пов'язано із почуттям справедливості [2, с.34-36]. З іншого боку, справедливість передбачає наявність прийнятого обов'язку.

Відповідно, справедливі умови праці реалізуючи інтереси учасників трудових відносин передбачають їх обов'язки. Зв'язки соціальної природи не можуть існувати без обов'язків, в основі прийняття яких покладається взаємність к суспільству та іншій відповідальній особі.

Трудові відносини базуються на відносинах *взаємного надання* між працівником та роботодавцем. Фактор, який пов'язує індивідуальні дії учасників трудових відносин, одночасно є продовженням взаємного надання та дозволяє оцінювати взаємність такого надання, це соціальна відповідальність.

Радянське трудове право визначало трудові відносини як відносини товариської співпраці, яким притаманна відповідальність конкретної особи, працівника за справи держави та суспільства.

В сучасних умовах завданням науки трудового права є розвиток вчення про соціальну відповідальність працівника, роботодавця, держави на засадах поєднання їх в одне правове поняття соціально-правової відповідальності.

При цьому слід прийняти до уваги, зокрема, наступні характеристики: (1) за юридичною природою соціальна відповідальність це добровільно

та власно визначені обтяження та обмеження правового статусу учасника трудових правовідносин, частіше всього обов'язки, добровільно прийняті на себе, (2) виконання добровільно прийнятих на себе обов'язків (обтяжень, обмежень) базується, за Л. Фуллером, на домінуванні уяви про них як про те, що відбувається не як обмін, або не обумовлено мотивом взаємного надання, забезпеченого нормою права, (3) найближчий правовим об'єктом для порівняння соціальної відповідальності є позитивна юридична відповідальність¹ [3].

В періодичній літературі поширено використання термінів «соціальний роботодавець», «соціальний пакет», «соціальне партнерство» тощо. Явища, які характеризують соціальну відповідальність роботодавця та які дали поштовх для того, щоб поставити на порядок денний питання про співвідношення понять «суспільне» та «соціальне», про їх інтегрування у понятійний апарат трудового права [4-6]. Дослідження цього співвідношення в контексті теми даної статті є окремим завданням науки трудового права та права соціальної відповідальності.

Таким чином, соціальна — правова відповідальність як інтегрована у правову реальність соціальна відповідальність визначально характеризує природу сучасних трудових відносин. Ця обставина забезпечує безпосередній та взаємний зв'язок трудових відносин з усіма сферами суспільного життя, який полягає у зворотному функціональному впливі усіх чинників суспільного життя на норми трудового права (їх зміст) та відповідному впливі норм на трудові відносини як інтегровану частину суспільного життя.

Література

1. Прилипко С. Н. Трудове право України: підручник / Прилипко С. Н., Ярошенко О. М. — Харків: Видавець ФОП Вапріячук Н.М., 2008. — 664 с.
2. Фуллер Лон Л. Мораль права / Фуллер Лон Л. — М.: ИРИСЕН, 2007. — 308 с.
3. Гинцбург Л. Я. Социалитическое трудовое правоотношение / Гинцбург Л. Я. — М.: Наука, 1977. — С.135.
4. Панасюк О. Т. Про зміст поняття «соціальний захист» / Панасюк О. Т., Наумець С. О. // Бюллетень міністерства юстиції України. — 2003. — №12. — С. 67-77.
5. Панасюк О. Т. Про соціальний аспект трудових відносин / Панасюк О. Т. // Право України. — 2004. — № 4. — С. 116-121.
6. Панасюк О. Т. Майбутнє трудового права / Панасюк О. Т. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка — 2009. — № 81. — С. 213 — 219.

¹ Вчення про юридичну відповідальність як вид соціальної відповідальності отримало певну розробку ще праця відомих радянських вчених. Внаслідок наукових дискусій виникли погляди відносно такого різновиду юридичної відповідальності як позитивна юридична відповідальність.

Панасюк О.Т. Социально-правовая ответственность участников трудовых отношений. — Статья.

Рассмотрены особенности обретения понятием социальной ответственности современных признаков, в частности, через понимание общественного взаимодействия, интегрирование в правовую реальность и восстановление чувства справедливости у участников трудовых отношений.

Ключевые слова: социально-правовая ответственность, участники трудовых отношений.

Panasjuk O.T. Socially-legal responsibility of participants of labor relations. — Article.

Features of finding by concept of social responsibility of modern signs, in particular, through understanding of public interaction, integration in a legal reality and restoration of a sense of justice at participants of labor relations are considered.

Keywords: socially-legal responsibility, participants of labor relations.

УДК 340.1+350.1(477)

Пилипшин В.П.,
голова Шевченківської
районної державної адміністрації м. Київ

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Виконано вивчення та аналіз історичних передумов становлення системи державного управління на різних етапах державотворення в Україні.

Ключові слова: тенденції державотворення, Україна, система державного управління.

Існуюча система державного управління пройшла складний шлях свого становлення і розвитку. Вона сформована на традиціях попередніх історично обумовлених управлінських систем і нерозривно пов'язана з тенденціями державотворення в Україні. Побудова дієздатної системи державного управління в Україні неможливе без осягнення основних історичних аспектів її формування. Кожна історична епоха надала своє уявлення про зміст, напрямки та структуру системи державного управління. Цілком логічно, що ці елементи пов'язані з процесами державотворення та потребами вирішення нагальних проблем. Однак, не зважаючи на відмінності у підходах до державного управління на різних етапах свого розвитку, в Україні вже утвердилися основні його засади та ідеї. Саме тому, вивчення та аналіз історичних передумов становлення системи державного управління на різних етапах державотворення вбачається актуальним.